

REDACTIONEEL

MUZIEK

Eerder al, in 1985, stond Kunstlicht in het thema van muziek. Aanleiding toen was de driehonderdjarige geboortedag van onder andere Johann Sebastian Bach en Georg Friedrich Händel. Nu, 27 jaar later, pakken wij dit thema nogmaals op. Anno 2012 lijkt muziek opeens een aantal musea – voorheen gesloten bastions van de beeldende kunst – te koloniseren. Het Van Gogh Museum laat in de tentoonstelling *Dreams of nature. Symbolisme van Van Gogh tot Kandinsky* de bezoeker middels muziekfragmenten de kruisbestuiving tussen de verschillende kunstdisciplines uit de tijd van het symbolisme horen. In de serie *Temporary Stedelijk 3* liet Het Stedelijk Museum in Amsterdam kunstenaars en muzikanten antwoord geven op de vraag: Hoe klinkt een gebouw? Gebruikmakend van de akoestische eigenschappen van de gerenoveerde oudbouw uit de jaren zestig, diende *TrouwAmsterdam*, populair in het hoofdstedelijke clubcircuit, als podium, decor en klankkast tegelijk. Deze tentoonstellingen tonen hoe de relatie tussen muziek en beeldende kunst of architectuur niet alleen als vraagstuk actueel blijft maar ook steeds meer als gegeven beschouwd wordt.

Uit de teksten in dit nummer blijkt dat de disciplines muziek, beeldende kunst en architectuur zich maar moeilijk laten begrenzen. In het huidige door multimedia getekende tijdperk zijn de overgangen zelfs diffuser dan ooit. Dit nummer toont de geschiedenis van de emancipatiestrijd van de disciplines ten opzichte van elkaar maar ook van de vruchten van hun gezamenlijke inspanningen.

In het openingsstuk van dit nummer staat het historische hoogtepunt van deze gezamenlijke inspanningen centraal. Kunsthistoricus Michel Didier beschrijft de totstandkoming van het *gesamtkunstwerk* in de negentiende eeuw, waarbij muziek en beeldende kunst zich vanuit een romantisch ideaal verenigen. Hij doet daarbij een poging om de

drijfveren van enkele sleutelfiguren in de complexe ontwikkeling van het totaal kunstwerk te ontcijferen.

Dat de gelijkwaardigheid van de kunsten niet altijd als vanzelfsprekend gezien wordt, blijkt uit de twee erop volgende artikelen. Nora Alter laat zien dat in de receptie van kunstenaarsfilms de aandacht tot op heden vooral uitgaat naar het visuele en beeldende, ten koste van muziek en geluid. Dat staat een correcte interpretatie stelselmatig in de weg, aldus Alter. Waar bij Alter het geluid – volgens haar ten onrechte – als onderdanig wordt beschouwd aan het beeld, is dat in het artikel van Marit Van Rijn andersom. Zij beschrijft hoe Oskar Fischinger en enkele collegas vanaf de jaren 20 probeerden film te verheffen van illustratie tot autonoom beeldende kunst, resulterende in een cinematografische avantgarde welke Visual Music wordt genoemd.

Redactielid Evelyn Austin sprak in New York met de componist Scott Wheeler. Wheeler schreef de opera 'The Construction of Boston' in 1988, een herbewerking van een *performance* uit 1962 door Kenneth Koch, Tinguely, Niki de Saint Phalle en Robert Rauschenberg. Austin beschrijft hoe Wheeler met deze complexe erfenis omging. De beslissingen die hij daarbij nam ontspringen zich aan de hand van een bespreking van de opbouw van het werk.

Voormalig Kunstlicht-redactielid Stefan de Graaf beschrijft de opkomst van Jazzmuziek als een op zichzelf staande kunstvorm. Deze ontwikkeling verliep niet zonder slag of stoot. In zijn tekst vertelt De Graaf over hoe de overwegend blanke intelligentsia evenzo blanke jazzmuziek naar voren schoof en daarmee de oorsprong van jazz verhulde om het salonfähig te maken.

Eindredacteur Maarten van 't Klooster beschrijft in zijn artikel hoe muziek als muze de innig bevriende Henri Fantin-Latour en James McNeill Whistler verschillende artistieke kanten op voerde. Fantin-Latour was geïnspireerd door de laatromantische, contemporaine muziek van Schumann, Wagner en aanverwanten. Hij maakte als eerbetoon aan die componisten feeëriek lithografieën. Whistler had een veel meer extraverte muzikale invloed ondergaan, die hij als deel van zijn marketingstrategie gebruikte. De twee tegengestelde uitwerkingen van muziekwaardering leverde hen een beiden een andere positie op in de geschiedenis.

Ralph Brodrück doet een fenomenologische beschrijving van de lijfelijke communicatie van

muziek en architectuur. In beide kunsten spelen onder andere akoestische elementen een rol. Aan de hand van theorie van de fenomenoloog Hermann Schmitz toont Brodrück dat door de waarneming op te vatten als lijfelijk er overeenkomsten zijn in de manier waarop muziek en architectuur worden beleefd: Het opzwellende karakter van een barokke vorm bijvoorbeeld, komt overeen met de lijfelijke ervaring van het opzwellen van de borstkas tijdens het diep inademen. Een uitspraak waar Brodrücks collega Jacob Voorthuis van de TU het niet zonder meer mee eens is. Architectuur is architectuur en muziek is muziek, meent Voorthuis. Interessanter dan de analogie is volgens hem de vraag hoe muziek en architectuur op het lichaam *werken* en hoe ze elkaar kunnen gebruiken. Een gebouw wordt opeens een instrument terwijl een muziekstuk verandert in een ruimtelijk evenement. In een vak dat hij doceerde in het eerste semester van dit academisch jaar daagde hij zijn studenten uit om de relaties tussen muziek en architectuur te onderzoeken en te voorzien van een ontwerp. Vier studenten komen met elk een casus aan bod en vertellen over hun ideeën achter het ontwerp.

Ook in het werk van de in Amsterdam gevestigde Britse kunstenaar Taf Hassam neemt muziek een belangrijke plaats in. Zijn tekstbijdrage voor *Kunstlicht* is tegelijk een poging om een aantal figuren uit de marges van de geschiedenis van de (Noord-Ierse) punk te bevrijden, en een reflectie op noties als hergebruik en auteursrecht. De tweede tekstbijdrage door een kunstenaar is van de hand van de Amerikaan Jeremiah Day. Day schreef een persoonlijke tekst over de invloed die de filosoof Hannah Arendt en de post-hardcore band Fugazi uitoefenen op zijn leven en zijn werk. Via Arendt en Fugazi overdenkt Day de correlatie tussen ethiek en esthetiek, en “politiek van binnenuit”. De tekst vormt tevens een informele introductie op het PhD-project dat Day momenteel uitvoert op de Vrije Universiteit Amsterdam en de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht.

Een derde kunstenaarsbijdrage wordt gepresenteerd op de omslag, namelijk het videokunstwerk *Sigh* (2008) van de Young British Artist Sam Taylor-Wood. Eindredacteur Maeike Kimsma licht het werk kort toe.

Ter aanvulling van de gebruikelijke kunstenaarsbijdrage werd besloten om ditmaal ook Marko Kassenaar, componist, te benaderen voor een componistenbijdrage. Kassenaar heeft speci-

aal voor *Kunstlicht* het op stilte gebaseerd solostuk voor piano *Silenzio* gecomponeerd. Een tweede componistenbijdrage, in fel contrast tot de klassiek aandoende muziek van Kassenaar, is de jonge muziek van de hand van componist Olaf Kerckhaert. Hoofdredacteur Ragna Manz beschrijft zijn elektronische composities *Dopamine* and *Dialektik* waarin hij gebruik maakt van algoritmes. Op onze website wordt voor *Kunstlicht* gemaakt materiaal van de Britse componist en geluidskunstenaar Joe Snape opgenomen, als derde componistenbijdrage. De stukken van Kerckhaert zijn uiteraard beluisterbaar, net als de composities van Kassenaar en Snape, op www.tijdschriftkunstlicht.nl.

Speciaal voor dit thema is *Kunstlicht* een eenmalige samenwerking aangegaan met het muziek-tijdschrift *Gonzo (circus)*. *Gonzo (circus)* ontstond aan het eind van 1991 binnen de Noord-Limburgse punk- en gitaarrockscene. Geïnspireerd door de ongeremde en soms hedonistische journalistieke stijl van de excentrieke Amerikaanse cultschrijver Hunter S. Thompson (1939-2005) brengen zij als tijdschrift Nederlandstalige informatie over niet-commerciële en avant-garde muziek uit binnen- en buitenland. De uitkomst van de samenwerking is een herdruk van een artikel van Robert Muis die schrijft over componist, performer, klankonderzoeker en ontwerper van geluidsinstallaties Stelios Manousakis. Voor zijn composities en uitvoeringen maakt Manousakis gebruik van cybernetica, algoritmes en artificial-life-modellen. Muis stelt de voor *Kunstlicht* toepasselijke vraag: ‘Waarom zou muziek geen wetenschappelijke basis kunnen hebben?’

In het nummer dat voor u ligt hebben wij getracht om de relatie tussen muziek, beeldende kunst en architectuur in al haar complexiteit en in haar hele breedte te tonen. In een tijd waarin een beschouwer murw wordt van multimedialiteit en interdisciplinariteit lijkt de versmelting van deze kunsten evident. De uitgenodigde auteurs tonen ons dat de relatie, nader bekeken, wel voor de hand ligt maar nooit vanzelfsprekend blijkt te zijn.

namens de redactie,
Maeike Kimsma
Maarten van 't Klooster